

Komisija za podelitev Valvasorjeve nagrade in priznanj je na svoji seji dne 18.4.2003 sklenila, da prejme Valvasorjevo priznanje

mag. Staša Tome
kustodinja Prirodoslovnega muzeja Slovenije
za razstavo *Kače – zakaj se jih bojimo?!?*

Mag. Staša Tome je avtorica najodmevnejšega dogodka Prirodoslovnega muzeja Slovenije v letu 2002, razstave *Kače – zakaj se jih bojimo?!?* Na zastavljeno vprašanje je razstava odgovorila na izviren in prepričljiv način ter dokazala, da so naravoslovci v muzejski družini nekaj posebnega, saj opozarjajo na zanimivosti in posebnosti v naravi, ki jih je moč v muzejskem prostoru pokazati le delno. Kljub prostorskim omejitvam je razstavni projekt zaradi domiselne postavitve, pestrega spremljevalnega programa in učinkovite promocije tudi v »nenaravnem« okolju muzeja prepričljivo zaživel. O tem nas prepriča tudi podvojeno število obiskovalcev v primerjavi z letom poprej.

Dejstvo, da kače že od nekdaj burijo človekovo domišljijo, je avtorica izkoristila v vzgojne in izobraževalne namene. Na razstavi je prikazala vse domače vrste kač in njihov pomen v naravi ter pomagala odpravljati predsodke in odpor, ki ga ti plazilci vzbujajo zaradi nenavadnega načina gibanja in srepega pogleda. Obiskovalce je vzgajala v naravovarstvenem duhu ter jim želela dopovedati, da so kače le ena od čudovitih stvaritev narave, neodtujljiv in nujen del našega okolja, da niso prav nič hudobne, zahrbtne in sluzaste, temveč da predstavljajo člen v verigi, brez katerega se ta pretrga in lahko povzroči za naše okolje nepredvidljive, nemara celo usodne posledice.

Avtorica razstave je sprejela izziv in vanjo vključila tudi žive »ekspozate« v terarijih, z risbami, fotografijami in kratkimi besedili pa je obiskovalce seznanjala z življenjskimi navadami, morfološkimi značilnostmi, taksonomskimi znaki in značilnimi bivališči razstavljenih vrst ter njihovo razširjenostjo v Sloveniji in Evropi. Ob stenah so bile na 11 panojih predstavljene kače kot živalska skupina in sledili smo lahko posameznim poglavjem z zgovornimi naslovi: V podolgovatem telesu je vse podolgovato, »Slabovidne« in »gluhe«, a vendar učinkoviti plenilci, Lakoto je treba potešiti, Kače in človek, Če vendarle ugrizne...

Pregovorna povezava med kačo in vrvjo je avtorici služila le kot eno od pomagala pri predstavitvi debeline in dolžine kač, pod stropom pa je skoraj vzdolž cele dvorane visela 11 m dolga iz blaga izdelana »kača velikanka«, ki je ponazarjala dolžino najdaljše doslej najdene kače na svetu. Muzejsko zgodbo so na številnih predavanjih in delavnicah dopolnjevale še teme iz ljudskega izročila, zdravilstva, likovnih upodobitev, kjer igra simbolika kače pogosto pomembno vlogo. V okviru sobotnih delavnic z naslovom Kača – igrača se je v muzejskih prostorih znašla celo predstava pantomime.

Razstavo so spremljali katalog in zloženka, razglednice ter majica s karikaturjo Mikija Mustra, ki je opozarjala na pravilen odnos do kač.

Mag. Saša Tome je s skrbno pripravo razstave in pedagoškega programa ter zgledno promocijo poskrbela, da niso bile žive le kače, temveč razstavni projekt v celoti. Dvig števila obiskovalcev in močno povečano medijsko pozornost je Prirodoslovni muzej ob tako odmevnem dogodku lahko izkoristil hkrati kot priložnost, da opozori na svojo prostorsko stisko in na dolgo načrtovano novogradnjo v Biološkem središču, kjer bo lahko svoje poslanstvo opravljal še veliko bolje.

Komisija za podelitev Valvasorjeve nagrade in priznanj je na svoji seji dne 18.4.2003 sklenila, da prejmejo Valvasorjevo priznanje

strokovni sodelavci Verskega muzeja v Stični:
višja kustodinja **Jana Cvetko** (vodja projekta)
višja kustodinja, **mag. Nataša Polajnar Frelih**
višja restavratorka specialistka, **mag. Darja Srebnik**
dokumentalist **Marko Okorn**
za postavitve stalne razstave *Zgodovina krščanstva na Slovenskem*

Slovenski verski muzej je v dobrem desetletju svojega dela (od leta 1991) prehodil pot od ideje do realizacije stalne razstave, ki je bila odprta oktobra lani. Majhen, vendar uporen in zagnan kolektiv je z izjemno zavzetostjo in odgovornostjo postavil na ogled razstavo, ki časovno zaobjema zgodovino krščanstva od 10. do konca 20. stoletja. Stalna razstava, ki je napolnila dvanajst razstavnih prostorov (okoli 600 m²), nadaljuje že pred leti postavljeno predstavitev zgodovine krščanstva od 3. do 9. stoletja in je plod preišljene zbiralne politike ter načrtnih obnovitvenih del in restavratorskih posegov. Raziskovalni in študijski napor so zdaj strnjeni v prvo tovrstno razstavo na Slovenskem, ki obiskovalca seznani z začetki krščanstva na naših tleh in ga popelje skozi zgodovino, dolgo približno 1700 let, vse tja do jubilenega leta 2000.

Avtoricam razstave je uspelo v temeljito obnovljene in restavrirane prostore historične zgradbe cistercijskega samostana iz 16. stoletja postaviti moderno razstavo ter pri tem upoštevati najnovejše dosežke muzeološke in konservatorske stroke. Na razstavi sledimo v časovnem zaporedju posameznim obdobjem, ki jih uvajajo likovno razgibani panoji s slikovnim gradivom in besedili, prek katerih se obiskovalci seznanijo z najpomembnejšimi zgodovinskimi dogodki, osebami in kraji, hkrati pa ob izvornih predmetih spoznavajo duhovno in kulturno dediščino preteklih stoletij, ki sta jim vtisnili neizbrisni pečat prav krščanstvo in cerkvena organizacija. Posebno mesto ima na razstavi evangeličanska cerkev, ki se je razvila iz obdobja reformacije ter protestantski pridigarji, ki so se zavzemali za uveljavitev slovenskega jezika v bogoslužju. Narodni preporod Slovencev v 19. stoletju zaznamuje ustanavljanje slovenskih šol pod okriljem cerkve ter preobrazba lavantinske škofije, ki jo je vodil škof Anton Martin Slomšek.

Vsako obdobje je na razstavi predstavljeno v svojem prostoru in vsak prostor ima svojo barvo, ki jo narekujejo bodisi obstoječe poslikave bodisi vsebina razstavljenih predmetov. Za postavitve razstave so avtorice izbrale mednarodno uveljavljeno arhitektko Sanjo Jurca Avci in akademsko slikarko Ano Zavadlav, ki sta razstavi dodali barvo in toplino. Smiselno so oblikovana tudi spremna besedila na panojih, ki so kategorizirana tako, da omogočajo obiskovalcu izbiro minimalne informacije - ta se zmeraj nahaja v višini oči - ali pa obsežnejšega in poglobljenega opisa obravnavane teme. Razstava je vizualno dopolnjena z zanimivimi rekonstrukcijami srednjeveškega samostanskega skriptorija, lutkami, ki nosijo redovna oblačila, božjega groba, kjer so originalne figure iz 19. stoletja vključene v sodobno postavitev.

Avtorice so si ob razstavi zamislile tudi spremljajočo glasbeno spremljavo, ki bi vsakemu od obravnavanih obdobjev dodala ustrezen zven in pričarala mistično vzdušje, zamisel pa je zaradi pomanjkanja sredstev ostala brez »zvočne kulise«. Tudi za razstavni katalog, ki je vsebinsko sicer pripravljen, je, žal, zmanjkalo sapa. Upajmo, da bo trdoživi kolektiv s spodbudo Valvasorjevega priznanja vztrajal na strokovno jasno začrtani poti.

Komisija za podelitev Valvasorjeve nagrade in priznanj je na svoji seji dne 18.4.2003 sklenila, da prejme Valvasorjevo priznanje

Metka Fujs

muzejska svetovalka Pokrajinskega muzeja Murska Sobota
za realizacijo razstavnega projekta *Na prelomih tisočletij*

Zamisel za zelo odmevni razstavni projekt *Na prelomih tisočletij* se je avtorici porodila ob mileniumu, dozorela pa je v lanskem letu kot večplastno, interdisciplinarno razmišljanje o času ter naravnih, družbenih in osebnih prelomnicah, ki so zaznamovale zgodovino človeštva. Na simbolno oblikovani črnobeli vijačnici, ki je spremljala razstavo v soboškem Pokrajinskem muzeju, je zapisano: »Čas je predvsem fizikalni pojav, ki skupaj s prostorom oblikuje neskončno štiridimenzionalno vesolje. Znotraj tega vesolja biva človek kot zgodovinsko, družbeno in kulturno bitje, ki je od časa oblikovano in ki čas oblikuje, ga uporablja in si ga prilagaja. Pojmovanje časa v največji meri razodeva značilnost neke kulture, odnos do časa pa se spreminja tako, kot se spreminja družba.« Odnos do časa je torej ponudil tisti okvir, v katerega lahko najboljše ujamemo raznolikost človeške kulture v njenem trajanju in razvoju. Prelomnice pa pomenijo tiste trenutke ali obdobja, ki jih je človek v svojem bivanju zaznal in sprejel kot pojave, ki so usodno spreminjali tek njegovega življenja.

V muzejski interpretaciji človekovega odnosa do časa, ki naj bi izhodiščno temeljila na raznolikem izboru različnih predmetov iz bogate dediščine človekovega življenja - dela, ustvarjanja, praznovanja, verovanja, upanja, strahu in pričakovanj – ki so jih polne naše muzejske zbirke, od arheoloških do sodobnih, se je pokazalo, kako prav pojmovanje časa v največji meri razodeva značilnosti določene kulture.

Skozi razstavo, ki je temeljila na štirih osnovnih zgodbah: Naravni čas, Biografski čas, Merilci časa in Družbeni odnos do časa so se prepletali še številni drugi časovni momenti kot sta Prosti in delovni čas, Kronološke prelomnice, v katere je človekovo življenje ujelo zgodovinopisje, Večna potreba po nesmrtnosti, Oči, ki opazujejo in govorijo svojo lastno zgodbo o minulem času ali Umetnikov ironični prikaz našega tako spremenljivega odnosa do spomenikov časa.

Avtorica razstave Metka Fujs s sodelavci: Janezom Balažicem, Francem Kuzmičem, Ireno Šavel in Natašo Tompa Konestabo se je dobro zavedala, da samo z izbranimi muzejskimi predmeti iz prekmurske kulturne zakladnice še zdaleč ne more zaobjeti časa, ki je oblikoval lokalno in širšo človeško zgodovino in izmeriti raznolikosti človeške kulture skozi odnos do časa, zato je v razstavo vključila štiri video filme, za katere je scenarij in režijo prispeval Aleš Nadaš, z besedilom pa jih je pospremil pisatelj Milan Vincetič. Čas pa je na razstavi ponazarjal še Časovni trak kot vzporednica svetovne, slovenske in prekmurske zgodovine, ki je na didaktično uporaben način prvič v kronologijo obdobj, dogodkov in slogovnih značilnosti postavil območje današnjega Prekmurja.

Razstavni projekt *Na prelomih tisočletij* je v okviru koncepta avtorice Metke Fujs združil številne sodelavce iz najrazličnejših strokovnih področij. Za vsakogar od njih, ki so objavili svoje prispevke tudi v spremljajoči publikaciji (katalogu – zborniku), je čas, razumljivo, odzvanjal drugače. Spomeniški stroj, kiparja Mirka Bratuše, ki so ga uvrstili med razstavne eksponate, je le eden od umetniških komentarjev pojma časa kot ključnega elementa našega bivanja. Uspešna interpretacija tako izmuzljivih razmišljanj in predstav o čau, ki se jih je lotil ta projekt pa se bo v čas zapisala še z Valvasorjevim priznanjem.

Komisija za podelitev Valvasorjeve nagrade in priznanj je na svoji seji dne 18.4.2003 sklenila, da prejme častno Valvasorjevo priznanje

Janez J. Švajncer
za ureditev Vojnega muzeja Logatec

Janez J. Švajncer, upokojeni brigadir Slovenske vojske, je ustanovitelj in lastnik Vojnega muzeja Logatec. To je edini muzej v Sloveniji, v katerem je predstavljena celotna vojaška zgodovina na našem ozemlju. Iz dolgoletne zbirateljske vneme je zrasla obsežna zbirka muzealij, med katerimi najdemo tudi dragocene raritete – med drugim je v evropskih merilih posebnost zbirka več kot 2800 odlikovanj. Čeprav je zaradi omejenih prostorskih možnosti predstavljen le najpomembnejši del zbirke, ki je bila za javnost odprta junija 1998, privablja muzej veliko število obiskovalcev, ki cenijo Švajncerjeva strokovna in praktična prizadevanja, da bi ohranil to specialno področje naše kulturne dediščine.

Švajncerjevo muzejsko delo je sistematično in teoretično utemeljeno. Že vrsto let se ukvarja z zgodovino in je avtor več odmevnih del, na primer: Slovenska vojska 1918-19 (1990), Vojna in vojaška zgodovina Slovencev (1991, 1992), Teritorialna obramba RS (1992). Hkrati uspešno ureja in dvakrat letno izdaja Vojnozgodovinski zbornik, edino tovrstno publikacijo na Slovenskem.

Janez J. Švajncer velja na svojem področju za velikega poznavalca in tako se pogosto odziva na povabila institucij in posameznikov, ko so v zadregi pri identifikaciji uniform, orožja, odlikovanj recimo pri nastajanju filmov, literarnih in drugih umetniških del. Redno ga vabijo na strokovna in znanstvena srečanja.

Logatec je v letošnjem letu Švajncerju podelil logaško občinsko priznanje za izjemne dosežke na področju kulture, saj se je tudi po njegovi zaslugi povečal ugled kraja. Prav je, da njegov prispevek na muzejskem opodročju poudari še stanovsko muzejsko društvo.

Komisija za podelitev Valvasorjeve nagrade in priznanj je na svoji seji dne 18.4.2003 sklenila, da prejme častno Valvasorjevo priznanje

Milan Kučan

bivši predsednik Republike Slovenije
za izročitev zbirke protokolarnih daril, ki jih je prejel v času svojih predsedniških mandatov,
Muzeju novejše zgodovine Slovenije

Bivši predsednik Republike Slovenije Milan Kučan je 28. 11. 2002 predal Muzeju novejše zgodovine Slovenije v hrambo in upravljanje 650 daril in temu 23. 12. 2002 dodal še 52 daril, ki jih je kot predsednik Republike Slovenije prejel v obdobju obeh mandatov od leta 1992 do 2002, nekaj pa že v času pred osamosvojitvijo Slovenije. Državniška darila, ki so bila v omenjenem obdobju predana ob najrazličnejših priložnostih, pomenijo posebno priznanje državljanu in državljanom ter vsebujejo širše duhovno sporočilo, ki je hkrati značilno razpoznavna sestavina kulturnega okolja posameznega darovalca.

Muzej novejše zgodovine Slovenije je zbirko, ki bo v prihodnje predmet nadrobnejše muzeološke obdelave, ob izteku lanskega leta pod hudomušnim naslovom »Od brezove metle do srebrnega krožnika« že predstavila širši javnosti. Za razstavo so bila darila razvrščena v tri sklope: darila državljanov Slovenije, darila tujih državljanov ter darila institucij, organizacij in društev. Pri darilih državljanov je bilo upoštevano načelo, da morajo biti na razstavi zastopane vse države, od koder je predsednik darila dobil. Teh je 49. Izbor ostalega razstavljenega gradiva je narekovala predvsem izvirnost. Ta se je pokazala tudi pri eksponatu – brezovi metli, ki nosi simbolni pomen (dobro spraviti na kup, slabo odpomesti).

Podarjenih predmetov v novo nastali zbirki seveda ne moremo ocenjevati po njihovi dejanski vrednosti, temveč po zgodbah, ki jih nosijo s seboj in bodo oživljale čase prvega desetletja naše samostojnosti. Od brezove metle, darila Zelenega Jurija OŠ Vinica do dragocenega srebrnega krožnika z zlatim robom, ki ga je predsedniku Kučanu podaril predsednik Kazahstana, se razpira široka pahljača izvirnosti in tradicije, ki ponuja pogled na najširše kulturnozgodovinsko izročilo različnih narodov. Tega se je ob izročitvi zavedal tudi bivši predsednik Milan Kučan, za kar se mu muzejska stroka oddoljuje s častnim priznanjem.

Komisija za podelitev Valvasorjeve nagrade in priznanj je na svoji seji dne 18.4.2003 sklenila, da prejme častno Valvasorjevo priznanje

Perutnina Ptuj d.d.

za sponzoriranje številnih pomembnih kulturnih dogodkov in posebej za financiranje prenove dveh slavnostnih dvoran na ptujskem gradu

Perutnina Ptuj d.d. je v zadnjih letih odigrala vlogo sponzorja in donatorja pri številnih pomembnih kulturnih dogodkih, še posebej pa je znala prisluhniti potrebam muzejev. Podjetje je podpiralo zanimive projekte nacionalnih in lokalnih ustanov, najtesneje pa je ves čas povezano z muzejskim dogajanjem na Ptuju.

Leta 1999 je Perutnina d.d. v celoti financirala dokončanje slavnostne dvorane v pritličju ptujskega gradu in hkrati omogočila preselitev in novo postavitve zbirke orožja ter natis izčrpnega kataloga o tej priljubljene zbirki, ki so jo grofje Herbersteini na začetku 20. stoletja po takratnih muzejskih načelih uredili v slavnostni dvorani v prvem nadstropju gradu in je v takšni postavitvi ostala skorajda nespremenjena do konca prejšnjega stoletja. Postavitve na novi lokaciji, v ustreznejši prenovljeni srednjeveški dvorani, ki je bila, kot nam pričajo dokumenti, orožarna že v 17. stoletju, je zbirki v novem sijaju zagotovila status nacionalnega pomena. Odmevnost pa lahko merimo tudi z močno povečanim obiskom in laskavimi ocenami strokovnih krogov. Uspeh projekta, v katerega je bilo potrebno vložiti 6.000.000 tolarjev, je prepričal sponzorja, da so podobna vlaganja smiselna in z vsoto 20.000.000 tolarjev je podprl naslednjo veliko akcijo v slavnostni dvorani v grajskem prvem nadstropju. Lotili smo se rekonstrukcije opečnega tlaka, zamenjave vseh instalacij, vgradnje grelnega sistema, osvetlitve in ozvočenja ter na novo postavili zbirko turkerij. Zahtevni obnovitveni projekt baročne dvorane, v kateri je bilo potrebno ohraniti izjemne akustične kvalitete, je bil uspešno zaključen leta 2002 in preizkušen s slavnostnim koncertom Dubravke Tomšič Srebotnjak

V omenjenih projektih se je Perutnina Ptuj d.d. resnično izkazala kot osveščen in razumevajoč zaščitnik, kakršnega si muzealci lahko le želimo.

Komisija za podelitev Valvasorjeve nagrade in priznanj je na svoji seji dne 18.4.2003 sklenila, da prejme častno Valvasorjevo priznanje

Frančiškanski samostan na Brezjah
za prispevek k ohranjanju, raziskovanju in promociji romarske dediščine

Frančiškani so od svojega prihoda na Brezje pred več kot sto leti vložili veliko naporov tudi v varovanje kulturne dediščine, ki nastaja v tem osrednjem slovenskem romarskem kraju in tako bogatili kulturno življenje svetišča in kraja.

Od leta 1995, odkar s samostanom pogodbeno sodeluje Gorenjski muzej Kranj, je bilo to izjemno bogastvo ustvarjalnosti brezjanskih romarjev dokumentirano, restavrirano in predstavljeno javnosti na razstavah in v publikacijah. Pomemben dogodek v brezjanskem prazničnem letu so postale tradicionalne razstave jaslic, ki jih kot svoje življenjsko delo zbira p. dr. Leopold Grčar, organizirani sta bili dve likovni koloniji (1996, 1997), od leta 1997 pa potekajo interdisciplinarna znanstvena srečanja brezjanski pogovori, na katerih se srečujejo teologi, filozofi, znanstveniki in domoznanci, ki posvečajo svojo raziskovalno pozornost marijanstvu, romarski pobožnosti, transcendenici, etiki...

24. decembra 2000 je frančiškanski samostan v delu preurejenega samostanskega hodnika odprl galerijo Sončna pot, v kateri je na ogled stalna postavitvev Križevega pota Nikolaja Mašukova, razstavljeni pa so tudi votivi brezjanskih romarjev, spominki in podobice, umetnine posvečene Mariji Pomagaj na Brezjah ter mednarodna zbirka jaslic p. dr. Leopolda Grčarja. V letu 2000 je izšel tudi reprezentančni Brezjanski zbornik 2000. Na pobudo p. Grčarja je bil v samostanu ustanovljen tudi Frančiškanski marijanski center, ki nadgrajuje dosedanje delo. Pripravljena so že izhodišča za tematsko krožno Sončno pot okoli Brezij, ki bo vključevala naravoslovje, kulturno dediščino, formo vivo in duhovne delavnice.

Z vsemi omenjenimi dejavnostmi, ki so jih frančiškani prijazno sprejeli in tudi sami financirali, postaja Brezje poleg romarskega kraja tudi dragoceno muzejsko, galerijsko in znanstveno-dialoško središče ter si nedvomno zasluži častno Valvasorjevo priznanje.